

Sedlák, Jiří

Mahenovy opravy Balad : k 55. výročí Mahenova úmrtí - 22.5.1939

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1994, vol. 43, iss. D41, pp. [53]-56

ISBN 80-210-1205-6

ISSN 0231-7818

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108441>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JIRÍ SEDLÁK

MAHENOVY OPRAVY BALAD (K 55. výročí Mahenova úmrtí – 22. 5. 1939)

Měl jsem to štěstí, že mne paní Karla Mahenová před svou smrtí pozvala, abych si vybral z duplikátů a mu ltiplikátů Mahenovy osobní knihovny. Dostal jsem i jeho první vydání *Ballad* z r. 1908. V devíti z celkového počtu dvaceti jsem našel Mahenovy vlastnoruční opravy. Vzhledem k tomu, že *Ballady* vyšly za Mahenova života ještě dvakrát – těch devět opravených ve sborníku *Básně* (Praha 1928) a všech dvacet ve skvostném vydání, s kresbami E. Miléna, s názvem *Balady* (Brno 1929), stálo by – snad – zato povšimnout si, které z návrhů oprav byly v obou vydáních uskutečněny a jak.

V **Balladě 1.**, v 3. sloce, ve 2. ř., změněn verš „Mé srdce před tebou už dnes se neplazí“ na „... se přece neplazí“ ve vydání z 1928, ale v 1929 obnoven verš původní.

V **Balladě 2.**, v 1. ř., Mahen navrhuje změnit „Což započíná vskutku život nový?“ na „Což začíná se...“ Změna se uskutečnila v obou vydáních. V 2. ř. „Já nad tvou láskou dělal přece kříž“ M. navrhl změnit „přece“ v „kdysi“. Změněno jen v 1928. 5. ř. „Proč s obavami ještě na ni (= duši) zříš?“ změněn v obou na „Proč s obavami ještě k nebi zříš?“

V **Balladě 4.** M. navrhl změnit 3. ř. „Když naše vlny hledaly si pána“ na „Když naše vlny našly přece pána“. Realizovalo se jen v 1928. V 3. sloce, 2. ř., M. navrhl změnit „My k ráji plujem, ne už k podsvětí“ v „My k ráji chceme...“, což respektují obě vydání. V *Poslání*, 3. ř., „Mou buďte slávou, naši závětí“ změněn v „Mou buďte vlastní...“ jen v 1928.

Více oprav navrhl M. v **Balladě 8.** Tak v 1. sloce, ř. 4, „bys v labyrintu citů nezbloudil“ navrhuje slovo „citů“ vystřídat slovem „šedi“, což nalézáme jen v 1928. Stejně tak rozdílně je naloženo s veršem 7. – „tvé říše všade nejkrásnější díl“, kde M. vystřídává výraz „nejkrásnější díl“ výrazem „velký kus a díl“ – jen v 1928. V 2. sloce, 1. ř., „Jen klidný být a všechno v hlavě mít“ nahrazují obě vydání výraz „v hlavě mít“ výrazem „prostě vzít“. Ve 3. sloce, 1. ř., místo původního „Dnes ještě hory na cestu nám svítí“ je nově, v obou, „Ať tedy sopky...“. V 2. ř. místo „a v lesy volá nočních ptáků kvil“ je v obou „ať z lesů“.

V předposledním řádku místo „Již duní příliv láskyplných sil -“ je v obou „Již duní příliv věčně živých sil – Podstatně změněny jsou v obou vydáních oba první verše v Poslání. Původně: „Já krví svou už nitku nabarvil, / proč zkvetla jí jen šedá nálada?“ Nově: „Je člověk tu, by jenom žil a byl? / Proč krotká zas tě vábí nálada?“

Málo změn navrhl M. v **Balladě 10.**, která se v nedávné minulosti často recitovala a podle jejíhož refrénu¹. Jsme věčně ztraceni a věčně spaseni. / Za nocí nejtmašších na slunce pamatuj!“ byl nazván výbor z r. 1955 „Za nocí nejtmašších na slunce pamatuj!“ V 1. sloce, 5. ř., změněno v obou vydáních „si rýsuje, kde padlí znavení“, na „hned rýsuje...“ Ve 2. sloce, 6. ř. změněno „Neboj se bídy! Neutikej! Stůj!“ v „Neboj se bídy, nelekej se, stůj!“, ale jen v 1928. Ve 3. sloce, 1. ř., „Již dovršena lásky naší míra“ změněn v obou v „Již dovršena sudby naší míra“. V Poslání, 1. ř., je začátek „V tvém životě...“ změněn v obou na „Zde v životě...“

Více oprav je v **Balladě 13.** V 2. sloce, 1. ř., „I naši lásku zázrak nespasí“ byl změněn v obou v „Ni naši lásku ...“ Ale 3. ř. „Nad všední život, trpké zápasy“ změněn v „Nad všechny dnešní...“ jen v 1928. Překvapivý je pak verš 7.: z vydání 1908 „by věrné lásce svět náš rozuměl! –“ změněn v 1928 v „by našim řádům svět náš rozuměl!“ a v 1929 v „by našim žertům svět náš rozuměl!“ – V 3. sloce, 6. ř., „ať v ocel ztverdne mi (= píseň), ať líné nezpráchniví „změněn v obou v ... ať jenom nezpráchniví“. Obě vydání rovněž respektují změny v Poslání. V 1. ř. místo „Pro vzácnou duši vzácných hlav a těl“ je nově „Pro vzácné chvíle nejněžnější pel“. A ve 3. ř. změněn začátek „Ký div, že ...“ na „Proč dneska...“

Podstatné změny M. navrhl v **Balladě 17.** V 1. sloce, 4. ř., místo „že vždycky krásu jenom vyhlaly“ nalézáme v obou „... nám jen nalhaly“. V 6. ř. v obou je změna „ty miluj, žij a nedbej lidských řečí“ v „ty po svém žij...“ V 2. sloce byly v obou změněny řádky 1., 3., 4., 5., 6. Původní znění: „Až novou bouří ucitíš zas vát, (...) Po mdlobě vášeň nechodí se ptát, / neb tuší v sobě každé úskalí, / a kde se vlny právě srovnaly, / tam žene rovnou k srážce, k bitvě, k seči.“ Znění nové: „Až nový vítr ucitíš zas vát, (...) Chci tebe jen se na svůj osud ptát, / a nestraší mne žádné úskalí, / jsme vlnami, jež teď se srovnaly, / a zase letí do vraždy a k seči.“ V 3. sloce M. navrhl změnit 4. verš „proč tolikrát jsme se jí vysmáli?“ na „však proč bychom se jí dnes nesmáli?“; v obou vydáních je však změněn slovosled z „jí dnes“ na „dnes jí“. 5. verš „Proč nebavil nás život ospalý?“ změněn na „Proč bavil by nás...“ V Poslání 1. verš „Chceš, Magdaleno¹, prchat do dále?“ změněn v obou vydáních na „Proč utíkal bych někam do dále?“

Rovněž více změn nalézáme v **Balladě 19.** Ve 2. sloce, 1. ř., „Vy muži noví, kteří udržíte“ – změněn v obou vydáních ve „Vy mužná srdce, která udržíte“. 2. ř. – „Na šiji své, co heros kdys jen zdvih“, je změněn, jen v 1928, v „na bedrech svých, co hrdina jen zdvih“. Ve vydání z 1929 je však změněna jen první půle

¹ Magdaleně byly *Ballady* věnovány.

verše, zatímco druhá – z 1908 – zůstala: „na bedrech svých, co heros kdys jen zdvih“². Podstatně byla přepracována 3. sloka, ve verších 1., 3., 4., 5. Původní znění: „A vy, mé děti, jež se nestydíte (...), jež na všechno dnes žádostivě zříte, / by ani orel touhy nedostih', / jež nad ním chví se v temných oblacích“. Nové znění v obou: „A vy, a vy², kdož už se nestydíte (...), kdož v každý zákon klidným zrakem zříte, / že lidské štěstí nikdo nepostih', / že neví pták, proč mizí v oblacích:“ „K 3. verši připsal M. vlastní rukou pouze „klidným“, v obou vydáních je pak vytištěno „klidným zrakem“. Vydání z 1928 se v 4. verši přidržuje Mahenovy opravy na „nikdo“, ve vydání z 1929 změněno na „nikdy“. V posledním řádku obě vydání mění „a rcete všechny Amen! za námi!“ v „a rcete všichni...“

Poslední, devátou baladou, v níž M. opravoval, je **Ballada 20**. V 1. sloce jsou podstatné změny ve verších 3., 4., 5., 6. Původně zněly: „Co všechno dám ti k prostým slovům díků, / při nichž má duše dříve mrtvěla, / na nichž má duše vždy tak stavěla, / jež rovnala mi hlavu, prsa, šíji?“. Nově, v obou vydáních: „Mé srdce dnes je plno, plno díků, však nechci, aby slova³ šuměla, / třeba má duše na nich stavěla, / když rovnala mi hlavu, prsa, šíji.“ V 2. sloce změněn v obou vydáních předposlední verš „Ne, nechci, Magdaleno, abys trpěla“ v „Vždyť nechci, drahá, abys trpěla!“ (Ve vydání z 1929 vykřičník chybí.) Zčásti rozdílně byly realizovány Mahenovy návrhy oprav v 3. sloce, vydání z 1928 a z 1929, v řádcích 5., 6., 7. Původně zněly: „Ať cizí píseň prosbou zazněla, / vám stačí už, co hlásky vaše kryjí? / Jen vizte, milá jak se zarděla!“ Nové znění je shodné v prvních dvou verších: „Ať jiná píseň chrámem zazněla, / vám stačí přec, co řádky ve vás kryjí?“ V 7. verši zní oprava z 1928 „Jen vizte, jak se růže zarděla!“, zatímco ve vydání z 1929 zůstalo znění původní. V obou vydáních M. korigoval až při tisku „vám stačí už“ na „vám stačí přec“.

Závěry: 1. Mahenovy návrhy oprav a doplňků jsou patery:

- a) opravy mluvnické (např. „ve své objetí“ M. opravuje na „ve svém objetí“. Ballada 4.) Název Ballady opravuje v Balady ve vydání z r. 1929;
- b) opravy v básnických výrazech (např. „a kde se vlny právě srovnaly“ M. mění v „jsme vlnami...“ – B. 17);
- c) opravy rázu myšlenkového posunu (např. „Proč s obavami na ni (= duši) zříš“ změněno na „... ještě k nebi zříš“ – B. 2.) Nebo od myšlenky o „věčné lásce“ (1908) k „naším řádům“ (1928) až po „naše žerty“ (1929), což vyznívá až ironicky. – B. 13;
- d) opravy přímo filosofické závažnosti (např. „Já krví svou už nitku zabarvil“ M. změnil ve „Je člověk tu, by jenom žil a byl?“ – B. 8);
- e) ne opravou, ale doplňkem je čtyřsloková báseň Doslov 1929 – ve vydání 1929.

² Ve vydání z 1928 je „A vy a vy, kdož...“

³ Ve vydání z 1928 je „slova aby“, z 1929 „aby slova“.

2. Mahenem navržené opravy byly plně a přesně realizovány ve vydání z 1928 (v rámci výboru *Básně*), zčásti pak v samostatném (2.) vydání z 1929. Zde dochází k opravě oprav, tj. k částečnému návratu k původním formulacím. Mahen tak zřejmě učinil, aby dal *Baladám* podobu už definitivní, zvláště šlo-li o velkoformátové vydání reprezentativní (s celostránkovými barevnými ilustracemi Eduarda Miléna).

Dalo-li by se první vydání *Balad* z r. 1908 chápat jako teze a vydání (v *Básních*) z r. 1928 jako antiteze, pak vydání z r. 1929 je syntézou obou vydání – z r. 1908 a z r. 1928. Je dokladem toho, jak Jiří Mahen, vzdor vysokému ocenění *Balad* ze strany samotného Vrchlického⁴ a příznivému posudku F. X. Šaldy⁵, se nespokojil s textem původním, ale dále na něm pracoval, veden svou příslovečnou poctivostí.

Vydání z r. 1929 se dostalo v nezměněné podobě do vydání třetího (v 7. svazku *Díla Jiřího Mahena – Lyrika*) a do vydání čtvrtého (1963). Ve výboru „Za noci nejtmašších na slunce pamatuj!“ (1955) jsou vybrané čtyři balady (9., 10., 11., 19.) uvedeny ve znění podle původního vydání z r. 1908. Vydavatel tedy nerespektoval „znění z poslední ruky“ z r. 1929.

Mahenovy *Balady* byly dosud (1993) publikovány šestkrát; z toho čtyřikrát v úplnosti (1908, 1929, 1958, 1963), dvakrát ve výběrech (1928 a 1955).

3. Podaný přehled Mahenem navržených a pak realizovaných oprav jeho villonovských balad může být ovšem jen podkladem pro hlubší porozumění jim na základě zamýšlení nad každou opravovanou baladou jako celkem. To však už není předmětem mého článku.

MAHEN'S BALLADS AND THEIR CORRECTIONS (On the 55th anniversary of his death – 22. 5. 1939)

Mrs. Karla Mahenová. Jiří Mahen's widow, presented me with a copy of his Ballads from 1908. J. Mahen corrected nine of his twenty published ballads in his own copy. There emerged a problem of whether these corrections were preserved in all successive editions. It has been found that all of them were included in the edition of 1928 (*Básně*), but later on, in the final and representative edition of 1929 (*Balady*), the original text was partially restored. The corrections were made in following areas: 1. grammatical, 2. poetical, 3. intellectual, 4. philosophical. In a somewhat Villon-like way, an Epilogue was added in the edition of 1929. This edition was republished in 1958 (*Lyrika*) and 1963 (*Balady*). Mahen's corrections testify to the poet's responsibility. The Ballads were highly praised by J. Vrchlický and F. X. Šalda.

⁴ V *Národních listech*, 1908, 21. 8. Plné znění ocitováno též K. T i t z e m v předmluvě *Balad* z r. 1929.

⁵ V *Novině*, 2, 1908/9, č. 2, s. 26-27.